

Anmeldelser.

P. Hauberg: Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146. Med 13 Tavler. (Kgl. Danske Videnskab. Selsk. Skrifter, 6. Række. hist. o. filos. Afd. V. 1.) 1900.

Middelalderens Møntvæsen er et Omraade, hvori det falder baade Historikere og Arkæologer meget vanskeligt at trænge ind. Mønterne, som oftest smaa og uanselige, har i sig selv lidet, som tildrager sig Interessen; det store Tal, hvori de findes, virker afskrækkende paa den, der ikke har gjort dem til Genstand for et særligt Studium. Ogsaa den Methode, der skal anvendes for at bestemme Mønternes Tid og Hjemsted, hvor selve deres Indskrifter ikke er tilstrækkelige, er fremmed for den ikke-numismatiske Forsker; man maa bygge paa Mønternes Typer og Stil, og der hører et øvet Øje til at komme frem ad den Vej; fremfor alt maa man studere Møntfundene, søge at bestemme disses Nedlæggelsestid, og derfra drage Slutninger om de Mønter, som forekommer i Fundet. Alt dette gør, at kun den særlige Møntkender ret kan komme til at beherske hele dette Omraade, og det maa da være hans Sag at forelægge det i en saadan Skikkelse, at det kan blive tjenligt for den almindelige Historie; før det er sket, vil de Oplysninger, som gemmer sig her, oftest komme til at ligge ubenyttede hen.

De danske Møntkendere har tidligere kun i ringe Grad gjort de Kundskaber, de sad inde med, tilgængelige for andre. Kr. Jürgensen Thomsen ordnede Mønttrækkerne saavel i den kongelige Møntsamling som i sin store Privatsamling med megen Dygtighed, og han skaffede tillige Forskningen et

udmærket Grundlag ved at indføre, at ethvert Fund, som afleveredes til Statssamlingen, blev nøjagtig beskrevet i Møntkabinettets „Fundprotokol“; men skrive om Mønterne gjorde han saa godt som ikke, og vi har fra hans Haand kun et Par, faa Sider tællende Smaa-Afhandlinger. Hans Efterfølger, C. F. Herbst, hvis Nøjagtighed og Skarpsyn gjorde ham til en udmærket Møntkender, var litterært ogsaa kun meget lidt produktiv. Selv blev jeg, der i mine første Studieaar, ja allerede Drengaar, var kommet dybt ind paa Møntomraadet, tidlig draget bort herfra, og kom kun til at skrive en enkelt større Særundersøgelse („Roskildes ældste Mønter“; Aarbøger f. nord. Oldkyndigh. 1875), hvori jeg fremsatte en Del lagtagelser om vore ældste Møntforhold. I det hele henlaa da vore middelalderlige Mønter endnu som et Omraade, paa hvilket Møntkendere var hjemme, men hvori ingen anden kunde eller turde vove sig ind i.

Dette Forhold er nu ganske forandret, takket være en Række Arbejder af Musæumsinspektør P. Hauberg. Allerede i 1884 fremstillede han i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed den danske Mønthistorie i Tidsrummet fra Valdemar Sejrs Død og indtil Valdemar Atterdag, og ved Hjælp af de talrige Fund lykkedes det ham at bringe Orden i den store Masse, for største Delen ganske indskriftløse Smaaamønter, som Møntsamlerne plejer at kalde „Borgerkrigsmønter“. Et Par Aar efter føjede han dertil en Skildring af Danmarks Møntvæsen fra den Tid, da Dronning Margrete paa ny begyndte at slaa Mønter efter engelsk og tysk Forbillede, og indtil Kristjern I's Død (Aarbøg. 1886); desuden fremstillede han et Grænseomraade, Gullands Møntvæsen (Aarbøg. 1901), og hermed var da vore Møntforhold i hele den senere Middelalder oplyste. Nu vendte Hauberg sig mod vore ældste Mønter, og efter Forarbejder, der har strakt sig over en lang Aarrække, har han i det store Værk, hvis Titel er anført over disse Linier, skildret vore Møntforhold fra de ældste Tider og frem til Erik Lams Død 1146. Hvad der staar tilbage, er kun den egentlige Valdemarstid, hvis Mønter for øvrigt er særlig dunkle og hvor heller ikke Fundene synes at give tilstrækkelig

Oplysning; ogsaa denne Tidsalder tør vi dog vente behandlet af Forfatteren, som endda først havde tænkt paa allerede at medtage den i det sidst fuldendte Værk.

Saaledes foreligger da nu paa meget lidt nær en fuldstændig dansk Mønthistorie for Middelalderen; det Storværk, hvormed saa mange Numismatikere har syslet, har Hauberg haft Energi nok til at gennemføre. Han har derved kunnet bygge paa den rige Tradition, som i Tidens Løb er samlet op, men paa ethvert Punkt har han optaget Studierne fra Grunden af, gransket Mønterne selv fra alle Synspunkter og dertil knyttet de Oplysninger, der har kunnet fremdrages fra de historiske Kilder. Højest er han sikkert naaet i sit sidste og største Arbejde.

Naar det overfor vore ældste Møntforhold i første Række maatte gælde om at faa disse Tusinder og atter Tusinder af Mønter bragt i en sikker kronologisk Orden, har Hauberg derved med god Grund først og sidst bygget paa Møntfundene, og han har, hvad disse angaar, tilvejebragt et yderst omfattende Materiale; vore egne Fundprotokoller har givet meget, men næsten endnu mere har han bragt for Lyset ved at gennemgaa de Fund, der er indkomne til den stockholmske Møntsamling, og ved at fremdrage talrige Fund, som er komne i Privates Hænder, hvorved hans udmærkede Møntsamlingsforbindelser er kommet ham til Hjælp. Alt i alt kender han over 200 Fund, hvori der er forekommet danske Mønter fra Tiden før 1146¹⁾, og for de fleste af disse kan Nedlægningsstiden bestemmes i det mindste paa et Tiaar; man vil fatte, hvilket fortræffeligt Grundlag dette er for Tidsbestemmelsen af Mønterne. — Hvor Fundene svigter, maa man ved Mønternes Ordning især bygge paa de Figurer, der fremtræder

¹⁾ S. 174 burde det ved Selsøfundet være anført, at Ramus' Afhandling staar i Skandin. Litteraturselsk. Skrifter, Bd. XX. — Naar Enegaardsfundet (Nr. 79) af Thomsen er beskrevet under Navn af Øster-Larsker Fundet og af mig omtalt som Nylarsker Fundet, havde det været praktisk, om der i den bogstavordnede Fortegnelse over Fundene (S. 182) havde staaet Henvisninger under disse Benævnelser.

paa dem, og paa den hele Stil, hvori de er udførte. Her er Haubergs tidligere Kunstneruddannelse kommet ham til god Nytte, og i hans lagttagelser finder man rundt om Beviser paa, hvor fint og skarpt han ser. Hans Medvirkning skyldes det sikkert ogsaa, at de 13 Tavler Afbildninger, paa hvilke alle Tidens Mønttyper er gengivne, er blevet saa udmærkede, paa en Gang smukke og karakterfulde.

Paa dette Grundlag, udfyldt naturligvis med hvad selve Mønternes Indskrifter kan oplyse, har Hauberg i Slutningen af sit Skrift givet en kronologisk ordnet Fortegnelse over alle Mønterne fra det behandlede Tidsrum. Han beskriver her i alt 302 Mønttyper; Antallet af selve Mønterne i deres forskellige Variationer er imidlertid meget større, idet det samme Møntbillede blev benyttet af forskellige, undertiden talrige Møntprægere, og hver af disse endda ofte arbejdede med flere Stempler, og i Virkeligheden omfatter Fortegnelsen mange Tusinde Mønter. I Enkelthederne finder selv de indviede her overordentlig meget nyt, mange hidtil ukendte Mønttyper, ikke mindre helt nye Tidsbestemmelser; betegnende er det f. Ex., hvorledes Hauberg gennem sine Fundstudier har kunnet godtgøre, at en Række Runemønter med *Magnus rex*, som man hidtil uden Mistanke har henført til Magnus den Gode, i Virkeligheden tilhører Sven Æstridsøn.

Denne Møntfortegnelse afgiver den faste Basis for Mønthistorien, og det er den, hvormed Forfatteren arbejder i de forudgaaende Afsnit. Han belyser Møntretten, Møntembedsmændene, Mønternes Typer og Forbillederne derfor, endelig Møntregningen, og søger her at forbinde de Oplysninger, Mønterne selv giver, med hvad der kan hentes fra de historiske Kilder. Hvad disse indeholder, er rigtignok overmaade lidt for denne fjerne Tid, hvori de skriftlige Optegnelser kun lige begynder; Hauberg har stræbt at bringe det mest mulige ud deraf ved ogsaa at medinddrage Oplysninger fra senere Tider eller hvad der kan læres af Forholdene i vore Nabolande, især England. Interessant er det, hvad han vist med Rette gør gældende, at de Navne, der findes i saa stort Antal paa Mønterne fra det 11. Aarhundrede og som rent navnehistorisk

har megen Interesse, ikke gælder selve Møntmesteren, men hans Hjælpere, Møntprægerne¹⁾.

Hele det store Stof, Forf. sysler med, behersker han fuldstændigt; hans Undersøgelse er opstillet med stor Klarhed og alle Enkeltheder behandlede med en sjælden Flid og Nøjagtighed. I sine Slutninger viser Hauberg i det hele megen kritisk Maadehold. Ganske er han vel ikke undgaaet den Fristelse, som ligger saa nær for en Specialforsker, at overvurdere Beviskraften af sit Materiale; en Fundstatistik som den S. 41 anførte afgiver rigtignok en yderst svag Sandsynlighed for, hvor de her omtalte Mønters Hjemsted egentlig er. Som Regel udtrykker Forfatteren sig dog med stor Forsigtighed, antyder selv, hvilken Vægt der kan tillægges de Grunde, han kan anføre, og minder ofte om, hvor let nye Fund kan bringe Oplysninger frem, som vil foranledige Ændringer. Paa nogle Punkter kunde Studierne vel yderligere uddybes, maaske især hvad Mønttyperne og deres Forbilleder angaar; man faar f. Ex. ikke Klarhed over, om det mærkelige Slange- eller Ornebillede, der dukker op paa Knud den stores Mønter²⁾, efter Forf.'s Mening virkelig er laant fra nogle gamle northumbriske Mønter, der aldrig vides at være fundne i Danmark, eller ikke snarere er hentet fra selve den ejendommelige danske Ornamentik, hvad jeg i sin Tid har søgt at gøre sandsynligt. Imidlertid har vi jo her ikke en Monografi, tværtimod en Oversigt over

¹⁾ Blandt Møntstederne har Hauberg S. 73 et *Toftum*, der findes paa Mønter fra Sven Æstridsons Tid og af numismatiske Grunde sikkert maa søges paa Fyn, men han har ikke turdet stedfæste det nærmere. Der er dog vist god Grund til at tænke paa Gamtofte i Baagherred, som var Sæde for en af Fyns Provster og i denne Forbindelse kaldes Tofte (Rordam i Saml. t. Fyns Hist. I. 203, jfr. III, 263).

²⁾ Typen S. 109 næstnederst. Ogsaa ved de to nærmest efterfølgende Typer havde der vel været Grund til at henvise til min detaillerede Behandling af dem i den førømtalte Afhandling; nu vil det være ret ubegribeligt for Læseren, at det Præg, som S. 110 kaldes „2 Vinkler adskilte ved et Tværbælte.“ S. 185 omtales som Gavle.

et yderst omfattende Stof, og netop med denne Oversigt til Baggrund vil det siden være frugtbart at gøre enkelte Punkter til Genstand for udtømmende Særstudier. Overfor Møntregningen har Forf. fremlagt et stort positivt Stof; alligevel kan man her næppe naa til fuld Klarhed.

Saa vel ved dette sit sidste Arbejde som ved sine tidligere Afhandlinger har Hauberg sikkert indlagt sig stor Fortjeneste af dansk Historiegranskning. Mens jeg gav mig af med Møntstudier, ærgrede jeg mig ofte over, hvor systematisk Historikerne undlod at tage Hensyn til, hvad Mønterne kunde oplyse, som naar f. Ex. Oluf Nielsen skrev om vore Bynavnes ældste Former, ganske glemmende, at mange af disse forekom meget tidligere paa Mønter end i de skrevne Kilder (sm. Danske Samlinger, 2. R. III, 121). Siden har jeg bedre forstaaet, at selve Stoffets Karakter her lagde store Vanskeligheder i Vejen for den, som ikke var inde i dette særlige Omraade. Netop derfor er det af saa stor Værdi for vor Historie, at vor middelalderlige Mønthistorie nu foreligger saa grundig fremstillet, som sket er gennem Haubergs Arbejder.

K.: Erslev.